



## *Tibetaanse kunst van Tashi Norbu*

# Expressie van het heilige

Er zijn maar weinig kunstenaars die een echte, mooie en vooral wérkende thangka kunnen schilderen. Er wordt gezegd dat de jonge Tibetaanse vluchteling Tashi Norbu de allerbeste is, gevolgd door zijn drie broers, die alledrie nog verblijven in de nabijheid van de Dalai Lama in Dharamsala, India. Tashi woont nu in Gent, waar hij het schilderen van traditionele mandala's afwisselt met meer eigentijdse boeddhistische kunst.

Tashi Norbu groeide op in Dharamsala, maar anders dan zijn broers, die intraden in het klooster, nam hij zeven jaar geleden het aanbod aan om zich met een permanente verblijfstatus in België te vestigen, waar hij met een beurs moderne schilderkunst zou kunnen studeren aan de Sint Lucas Academie in Gent. "Ik heb een onafhankelijke geest," zegt hij. "Het maakt mij niet zoveel uit waar ik ben. Het is prettig hier in België, bovendien ga ik elk jaar minstens een keer terug naar mijn familie in Dharamsala en Bhutan."

### Vasthouden aan de cultuur

De missie van een traditionele schilder als Tashi Norbu is niet los te zien van de doelbewuste vernietiging van de Tibetaanse cultuur door China, dat sinds 1957 op alle fronten een barbaarse oorlog voert tegen de Dalai Lama, de oorspronkelijke bevolking en de Tibetaanse religieuze cultuur. De regering-in-ballingschap doet er alles aan om die cultuur koste wat het kost in stand te houden. Talenten als Tashi kunnen daarbij node worden gemist. Hij vertelt: "Twee jaar na de invasie richtten de Chinezen een enorme slachtpartij aan. Tienduizenden Tibetanen, onder wie mijn ouders, vluchtten over de grens naar Bhutan, een klein koninkrijk in de Himalaya. Begin jaren tachtig ging de oude koning dood en kwam er een nieuwe, die geen boodschap had aan onze cultuur. Mijn ouders hebben dus twee keer moeten vluchten. Ik was acht jaar oud toen we aan-kwamen in Dharamsala. Het is goed daar, je wordt in alles geholpen door het

klooster. De zus van de Dalai Lama runt er een paar uitstekende scholen, waar ook veel westerlingen een opleiding volgen. Op de middelbare school viel het de leraren op dat ik talentvol kon tekenen. Ze vroegen of ik in ruil voor het schoolgeld alle wanden van de school wilde beschilderen, een grote school voor vijfhonderd kinderen. En daarna de slaap- en studieruimtes, de gebedszaal, alles! Ik vind het nog altijd heerlijk om daar af en toe terug te keren en te

baseerd op een oude kabbalistische tekst. De ring kan maar eens of twee keer per maand worden gemaakt, tussen 1 en 6 uur 's nachts en afhankelijk van de stand van Jupiter ten opzichte van de maan. De kabbalistische tekst zegt dat zo de kracht van Jupiter, de planeet van ontwikkelen



5. Bij de 'Mobius Ring' is er geen onderscheid tussen de binnen- en de buitenkant; dit symbool van eenheid en heelheid wordt vaak verkocht als vriendschaps- of trouwring.

6. Op de banen van de 'Genesa crystal' staat 'Er zijn drie wegen van de ziel - mens, vrijheid en licht', afkomstig van de Smaragden Tafel van Thoth. De vorm trekt energie aan, reinigt en harmoniseert het en geeft het dan weer af.

7. De 'Four Winds Ring' is bedoeld voor wie op zoek is naar waarheid tijdens de reis door het leven. Een van de graveringen luidt 'Hoe verder we reizen, hoe minder we weten' en is afkomstig uit de Tao te ching'.

8. Brede zilveren 'Jerusalem ring' met het uitgesneden patroon van de 'Seed of Life' met eromheen de oud-Hebreeuwse woorden *uro* ('fundering, basis') en *shalem*, ('heelheid'), die samen 'Jeruzalem' vormen.

9. De 'Dragon Pendant' symboliseert eenheid. Het is een mix van de Gordiaanse knoop en Ouroboros, de slang die eeuwig in zijn eigen staart bijt.

wandelen in een omgeving die van top tot teen door mij als kind beschilderd is."

"Na mijn eindexamen zei de directeur dat hij graag zou zien dat ik in Delhi de opleiding Indiase schilderkunst zou volgen; hij wilde die opleiding zelfs wel uit eigen zak betalen! Maar ik wilde het liefst met Tibetaanse thema's bezig zijn en sloeg dat aanbod dus af. Er bestaat helaas niet zoiets als een opleiding voor eigentijdse Tibetaans-boeddhistische schilderkunst! De moderne technieken, die ik in mijn vrije werk gebruik, heb ik pas in Gent geleerd. Ik besloot dus om naar de Thangka-academie te gaan, een opleiding van vijf jaar die de schilderkunst combineert met een intensieve studie van de Tibetaanse taal en religieuze traditie. Ik heb er een prachtige tijd gehad! En voelde me reuze bevoorrecht toen ik daarna met zes anderen in dienst kwam bij het Bureau van de Dalai Lama, zeg maar het Witte Huis van onze regering-in-ballingschap. Maar wel op zijn Tibetaans, dus meer een soort grote campus. Ik heb daar een paar grote stukken voor de Dalai Lama gemaakt en doe dat een paar keer per jaar nog steeds, altijd samen met mijn broers."

De beste zijde, de mooiste pigmenten  
"Een [thang-ka] is letterlijk een schilderij dat kan worden opgerold. De lama's nemen ze mee wanneer ze naar de dorpen gaan om de mensen te onderwijzen over onze godsdienst en de vele verschijningsvormen van Boeddha. Zo'n schilderij moet alles kunnen doorstaan, stof, vingervet, vuil en sneeuw, vorst en hitte. Het moet in principe eeuwen kunnen meegaan, ook omdat de voorstelling meestal heilig is. Als het goed is, is een thangka bezielde. Zoiets moois maak je niet voor een paar decennia, daar gebruik je de allerbeste materialen voor. De beste zijde, lin-

nen en brokaat, de allersterkste preparaten voor het doek, de mooiste pigmenten. Bovendien gebruiken we stenen, die we zo fijn vermalen dat we uit het stof pigmenten kunnen halen, die vervolgens weer tot kleuren worden vermengd. Dat type pigment is ongevoelig voor zon of vorst of nat-tigheid, het is even sterk als de rotsen zelf."

Het komt wel eens voor dat het onderwerp op een thangka wat wereldser is dan de goddelijke sfeer van Boeddha. Een tikje folklore hier en wat geschiedenis daar, een heldenverhaal of een belangrijk literair werk, ook dat hoort bij de eeuwenoude traditie die thangka heet. Maar het zijn uitzonderingen die de regel bevestigen. De meeste voorstellingen, vooral de mandala's, zijn bedoeld om ook de simpele ziel te helpen opstijgen naar de sfeer van de [bodhisattva's], waarvan de Dalai Lama er één is. Tashi: "Een bodhisattva is de manifestatie van een hoger wezen in de gedaante van een mens. Het is een ziel die nog een laatste keer op aarde komt om de mensheid bij te staan en haar te wijzen op het pad naar bewustzijn en verlichting. Een ziel," zegt Tashi, "die uit louter [compassion], mededogen bestaat. Mededogen is niet hetzelfde als het type medelijden dat jou in de buidel doet tasten voor een mishandeld dier of een verdrukt volk dat honger lijdt, hoewel dat zeker zeer belangrijk is. In de boeddhistische zin van het woord betekent mededogen in de eerste plaats het vermogen om welk ander schepsel dan ook te zien als volstrekt gelijkwaardig aan jou zelf. Maar ook dat je doordrongen bent van het lijden van elke individuele ziel op aarde, op alle niveaus en overal, behoeftig of niet! Armoede is ontzettend deprimerend, honger is vreselijk, maar geestelijk lijden is in het boeddhisme minstens even erg. Een bodhisattva weet hoe dit lijden kan worden opgeheven en onderwijst dat, is er zelf ook een



levend voorbeeld van. Hij of zij is bezig met zijn of haar allerlaatste incarnatie voordat hij definitief een god wordt, een redder van de wereld en een ziel die permanent en letterlijk zal worden opgenomen in het witte licht. De mandala is een hulpmiddel om die staat van wijsheid en compassie te voelen, al is het alleen maar om er via concentratie en meditatie naar uit te reiken. Precies dat verlangen voel je als je op een mandala mediteert.”

#### Perfekte orde en magie

Kijk eens naar die schitterende [kalachakra] mandala, gemaakt door Tashi en zijn broers. Het wiel (chakra) van de tijd (kala) onthult niet alleen het patroon van de schepping, maar laat volgens boeddhisten ook zien hoe de universele liefde de tijd gebruikt om alle wezens met een gevoelig bewustzijn tot verlichting te brengen. Voor westerse ogen, die niet vertrouwd zijn met de boeddhistische symboliek, valt het niet mee om hier een aanknopingspunt te vinden. Totdat je oog krijgt voor de perfecte orde in de mandala, die 'heilige geometrie', die ook te vinden is in de kunst en architectuur van het oude Egypte, de Maya's en Kelten, de Noord-Amerikaanse indianen en de vroege kabbalisten. Deze patronen, vertelt Tashi, zijn door Boeddha zelf doorgegeven in de vijfde eeuw voor Christus. De kalachakra mandala omvat de 'woonplaatsen' van maar liefst 722 goden, die elk weer een andere verschijningsvorm zijn van de mannelijke en vrouwelijke Boeddha. Soms is de mannelijke energie dominant, dan weer de vrouwelijke. En alles, elke cirkel en elke lijn heeft zijn eigen plek. Het is millimeterwerk, waarbij je gemakkelijk een foutje maakt dat vaak moeilijk te herstellen is. In dat geval kan het schilderij meteen de prullenbak in, omdat de magie dan niet meer werkt. Tashi: “Het is een compositie van cirkels, met in elke cirkel weer heel veel vierkantjes. In die vierkantjes hebben de goden elk hun eigen plek. Het lijkt alsof ze allemaal op precies dezelfde afstand van het centrum staan, maar dat is niet zo. Als je ze niet precies op hun plek zet, kunnen de goden niet tot leven komen. Daarom is dit werk zo moeilijk te leren en vraagt het zo'n enorme concentratie. Wanneer ik mijn [sacred art] niet af en toe zou afwisselen met mijn vrije, moderne kunst, zou ik het niet kunnen volhouden. Als ik bezig ben met een eigentijds doek, werk ik nog steeds met dezelfde concentratie hoor, en elk object staat op precies de goede plaats, maar het grote verschil is dat ik mij dan werkelijk vrij voel om de moderne Tibetaan te zijn die ik nu ben, een man die in West-Europa leeft, in 2007. Intens gelovig, dat wel, en het Tibetaans boeddhisme volledig toegewijd. Maar vrij om de thema's, de kleuren en de technieken te kiezen die ik wil.”



#### Rituelen en mantra's

Tashi en zijn broers maken een paar keer per jaar zo'n kostbare mandala. Af en toe reizen de monniken daarvoor naar Gent en één keer per jaar reist Tashi naar Dharamsala. Ze zijn ongeveer een maand bezig met een doek van ruim twee meter hoog. “Bij deze heilige mandala's,” legt Tashi uit, “werk je van de vier windstreken naar het hart, dus van buiten naar binnen toe. De techniek van de één mag natuurlijk niet verschillen van die van de ander; bovendien moet je intuïtief volledig op elkaar zijn afgestemd. Omdat je tijdens het werk het voertuig bent van de expressie van het heilige mag je pas met schilderen beginnen als daar eerst een paar rituelen aan vooraf zijn gegaan. Mijn broers voeren de rituelen uit, vervolgens zeggen we samen de mantra's op. Als we daarna gaan schilderen voelen we ons altijd heel vredig en ontspannen, alsof we ons door het werk bevrijden van vaagheid en onrust en al die kleine zorgen en ongelukigheden die je in je gewone waakbewustzijn met je meeslept. Het is een heerlijke [state of mind]; ik zou me altijd wel zo willen voelen. Om die reden organiseren mijn broers en ik ook regelmatig een mandala-workshop voor het publiek. Wij Tibetanen geloven dat de mandala ook zeer mooie energie uitstraalt naar de mensen die toekijken als het stuk wordt geschapen. Alsof ze worden overladen met goed karma.”

**Meer informatie over Tashi Norbu en de achtergronden van zijn werk vindt u op [www.tashinorbu.be](http://www.tashinorbu.be)**

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

10. De 'Five Metal Ring' brengt succes en geeft bescherming aan wie hem draagt. Het ontwerp is gebaseerd op een oude kabbalistische tekst. De ring kan maar eens of twee keer per maand worden gemaakt, tussen 1 en 6 uur 's nachts en afhankelijk van de stand van Jupiter ten opzichte van de maan. De kabbalistische tekst zegt dat zo de kracht van Jupiter, de planeet van ontwikkeling, groei en succes, in de ring wordt gevangen. De 'steen' van de ring is laag voor laag opgebouwd uit zilver, koper, tin en lood, afgedekt met goud. De rest van de ring is van zilver en gegraveerd met de lettercombinaties S-A-L (voor overvloed) en A-L-D (voor bescherming), die beide deel uitmaken van de 72 namen van God.